

Агєєнко Тетяна Анатоліївна
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

САМОСТІЙНА РОБОТА З «ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ» У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИХОВАННЯ І САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті досліджено актуальні проблеми професійного самовиховання. Проаналізовано завдання для самостійної роботи студентів, зорієнтовані на самовдосконалення особистості. Виявлено можливості творчого саморозвитку майбутніх педагогів у процесі організованої самостійної роботи з дисципліни «Образотворче мистецтво з методикою викладання».

Ключові слова: образотворче мистецтво, методика викладання, самостійна робота, професійне самовиховання, самовдосконалення.

Професія педагога, вчителя – одна з тих, яка змушує людину весь час зростати, змінюватися відповідно до нових соціальних вимог, відповідно до нових запитів суспільства, учнів, кожне наступне покоління яких привносить нові цінності, традиції, норми спілкування. Учитель не може дозволити собі «зупинитися» на тому етапі розвитку та освіти, який він отримав в процесі професійної підготовки [4]. Модернізація педагогічної освіти в Україні передбачає високий рівень професійної підготовки фахівців, здатних до активного сприймання, розуміння й творення матеріальних та духовних цінностей. Майбутні педагоги поряд із методами «передачі учням знань, управління самостійною пізнавальною діяльністю, самоконтролю і контролю» мають вміти використовувати «методи, які б допомагали забезпечити потрібний рівень активності учнів. Такими методами в загальній формі є методи виховання» [1, с. 243]. Творчий характер педагогічної діяльності вимагає постійного розвитку особистості. Для того, щоб досягти вершин педагогічної діяльності, відчувати внутрішнє задоволення від виконуваної роботи, майбутній учитель повинен постійно працювати над собою. Недарма В. Сластьонін до суттєвих рис, що характеризують особистість, відносить такі, як от: «спрямованість на самореалізацію, самовиховання, самоосвіту, самооцінку, самоаналіз, саморозвиток, самовизначення та ін.» [4].

Самовиховання – це систематична і свідома діяльність людини, спрямована на саморозвиток і формування своєї базової культури. Самовиховання покликане зміцнити і розвинути здатність до добровільного виконання зобов'язань, як особистих, так і заснованих на вимогах колективу, формувати моральні почуття, необхідні звички поведінки, вольові якості. Самовиховання – складова частина і результат виховання і всього процесу розвитку особистості [4]. Процес самовиховання майбутніх педагогів, як «свідомий та керований особистістю саморозвиток, у якому відповідно до вимог суспільства цілями та інтересами самої людини формуються сили та здібності, які вона запроєктувала» реалізуються в процесі самостійної роботи студентів [2, с. 92].

Вивченню досвіду професійної підготовки майбутніх педагогів присвячені численні праці у галузі психології, педагогіки, педагогічної психології (І. Зязюн, В. Лозова, М. Фіцула, І. Якиманська, Л. Нечепоренко, Г. Пономарьова та ін.). Дослідниками ґрунтовно розкрито специфіку розвитку творчості (Ю. Бабанський, Л. Виготський, В. Моляко, О. Пехота та ін.). Теоретичні розробки з теорії самореалізації пов'язані з працями таких вчених-дослідників, як А. Маслоу, К. Роджерс, Б. Ананьєв, Л. Рубінштейн та ін. Проте актуальні проблеми самовдосконалення особистості майбутнього педагога ще потребують свого подальшого розв'язання.

Мета дослідження: розкрити та обґрунтувати вплив самостійної роботи студентів із «Образотворчого мистецтва з методикою викладання» на процес саморозвитку та самовдосконалення особистості майбутнього педагога.

До типових проблем самовдосконалення особистості майбутнього педагога можна віднести такі, як от:

- Неузгодженість ближніх і дальніх цілей, коли ближні цілі не працюють на далекі цілі. Нажаль ще досить часто вибір вищого навчального закладу молодь робить, ґрунтуючись на другорядних для життєвої перспективи пріоритетах (близькість до місця проживання, малий конкурс, незначна плата за контрактну форму навчання тощо), маючи слабе уявлення про можливості застосування отриманих знань у майбутньому, не маючи реального інтересу до одержуваної педагогічної професії.

- Множинність цілей. Тимчасові ресурси людини обмежені, і доводиться вибирати, для того щоб досягти високих результатів: приділяти більше уваги якійсь одній сфері, відмовившись від іншої.

- Постановка нереальних цілей. Часто проблеми виникають тому, що студент не бачить своїх можливостей у якій-небудь сфері і прагне в зовсім невідповідну для себе сферу. Існуюча практика профорієнтаційної роботи зі школярами не знімає дану проблему.

- Заниження життєвої планки. Це відбувається тоді, коли студент недооцінює свої можливості і в силу цього не вирішується на важливий життєвий крок. Наприклад: студентка мала бажання підготувати творчу роботу на виставку, але не представила її до огляду конкурсною комісією, вважаючи її невдалою.

- Меркантильність при постановці цілей. Майбутній педагог, щоб розкрити свій творчий потенціал, повинен ставити перед собою високі цілі, які мають соціальне звучання. Проте, нажалі пріоритетом стає матеріальна вигода. (Так деякі випускники педагогічних вишів замість отриманої професії вчителя обирають більш «престижну» роботу продавця чи касира супермаркету).

- Інфантилізм. Часом студенти, вже закінчуючи вуз, ще досить слабо уявляють, де конкретно вони можуть себе найкраще реалізувати, виявляють значну інертність у визначенні своєї професійної перспективи.

Для того щоб стати особистістю, здатної до самореалізації, майбутній педагог повинен усвідомити себе як суб'єкта свого життя. Якості особистості як суб'єкта проявляються в узгодженні своїх можливостей із зустрічними умовами. Якості суб'єкта – це насамперед ініціатива і відповідальність. Особистість, проявляючи якості суб'єкта, повинна, спираючись на зовнішні вимоги, структурувати діяльність за своїми параметрами. Самореалізація особистості відбувається в процесі творчої діяльності.

Неперевершеним вихователем молоді виступає образотворче мистецтво, в якому багатогранно розкривається естетичне ставлення людини до світу. Пріоритетним напрямком художньої освіти в Харківській гуманітарно-педагогічній академії є духовно-особистісний розвиток майбутнього педагога, тобто формування в нього таких якостей, як людяність, щирість, доброта тощо. Нашу робочу програму з «Образотворчого мистецтва з методикою викладання» побудовано саме за традиціями гуманної педагогіки. Спільна діяльність педагога й студентів в процесі навчання образотворчому мистецтву «сприяє формуванню пізнавальних якостей особистості (активності, самостійності, інтересу до знань), а також розумовому розвитку» особистості [3, с. 162].

Творче самовиявлення майбутніх педагогів повинно базуватися на ґрунтовному навчанні образотворчій грамоті. Тому протягом курсу навчання студенти знайомляться з видатними творами графіки, малярства, декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, скульптури, дизайну. Програма також передбачає активне звертання до життєвого досвіду студентів, до світу навколишнього. Для успішної реалізації програми використовуються різні методи розвитку творчої особистості: бесіди, дискусії, індивідуальна й колективна художня діяльність; передбачаються різні форми контролю (самоперевірка, взаємоперевірка); застосовуються нові педагогічні технології: проблемно-пошукові, розвивальні, проєктні, інформаційні тощо; використовуються різні засоби навчання: різнопланові завдання, схеми-опори, тести, демонстраційний матеріал, таблиці тощо. Усе це сприяє активному розвитку мислення, пам'яті, волі, творчих здібностей, формуванню культури спілкування.

Суттєвою перешкодою у цьому процесі стає сформоване школою відношення до образотворчого мистецтва як до «другорядного» предмета. Внаслідок цього деякі студенти

практично не мають досвіду художньої діяльності, адже в школі, де вони навчалися, уроки образотворчого мистецтва найчастіше проводилися як «уроки малювання на вільну тему», або взагалі замінювались на «більш важливі уроки». Тому в процесі навчання студентів «Образотворчому мистецтву з методикою викладання» велику увагу приділяємо проблемі усвідомлення значення образотворчого мистецтва як дисципліни, зорієнтованої на гармонійний естетичний розвиток особистості учня.

Самостійна робота студента звичайно починається з роботи «над собою», з усвідомлення і прийняття об'єктивної мети як суб'єктивного, бажаного мотиву своєї діяльності.

Професійне самовиховання, як і будь-яка інша діяльність, має у своїй основі досить складну систему мотивів і джерел активності. Потреба в само-зміні та самовдосконаленні особистості виступає рушійною силою і джерелом самовиховання майбутнього педагога. Ця потреба не виростає автоматично, вона усвідомлюється молоддю поступово, з визнанням необхідності вирішити протиріччя між вимогами, що висувуються суспільством відносно до вчителя, і наявним рівнем його розвитку як особистості і професіонала [4]. Постійний розвиток й самовдосконалення особистості майбутнього педагога в процесі самостійної роботи передбачає не тільки практичну художньо-творчу діяльність у різних техніках зображення, але й виконання творчих завдань «на роздуми»: написання есе, «міні-творів», виконання завдань пошуково-експериментальної спрямованості у галузі теорії та історії образотворчого мистецтва.

Наведемо приклад одного з таких творчих завдань «на роздуми». У своєму есе на тему: «Чи можна вважати образотворче мистецтво другорядним предметом?» студентка 31-Ш групи психолого-педагогічного факультету Т. Пешик написала так: «На мою думку, мистецтво повинно бути серед головних предметів у школі... Усі інші предмети розвивають раціональне мислення, але є ще ірраціональне мислення, яке розвивається виключно завдяки мистецьким дисциплінам... Якщо говорити про сучасну людину, яка має бути креативною, гнучкою, уміти нестандартно вирішувати поставлені завдання, то ми розуміємо, що для розвитку цих умінь необхідно застосовувати ірраціональне мислення. Учень повинен навчитися мислити художніми образами, розвивати фантазію, почуттєву сферу для того, щоб у будь-якій сфері діяльності проявити свою творчість, гнучкість мислення... Високий рівень викладання мистецтва відіб'ється і на рівень сприйняття та усвідомлення інших предметів. Так, чим краще буде розвинута емоційна, почуттєва сфера особистості, тим краще буде вплив і літературного твору на особистості учнів... Набуття учнями предметних компетентностей з мистецтва сприятиме розвитку емоційного інтелекту – дасть можливість учням розуміти свої та чужі емоції, сформує вміння знаходити засоби для управління емоціями».

Тож бачимо, що процесі виконання студентами творчих завдань «на роздуми» у них формується потреба в самовихованні, що надалі підтримується особистим джерелом активності (переконаннями, почуттями обов'язку, відповідальності, здорового самолюбства і т.п.). Суб'єктивна постановка певної мети поведінки або своєї діяльності породжує свідоме напруження волі, визначення плану діяльності на майбутнє. Здійснення цієї мети неминуче супроводжується виникаючими перешкодами як об'єктивного (зовнішнього), так і суб'єктивного (внутрішнього) характеру.

До зовнішніх факторів, що впливають на процес самовиховання студентів у процесі самостійної роботи можна відносити: відповідальне ставлення до своєї майбутньої професії педагога (положення вчителя в суспільстві: позитивне або негативне ставлення); колектив групи (психологічний клімат, згуртованість, відносини всередині колективу і т.д.); стиль викладання педагога, наставника, куратора (створення для студентів ситуації успіху, підтримка їх починань і т.д.); фактор вільного часу (наявність часу для читання художньої літератури, періодики, відвідування музеїв, театрів, виставок, перегляду фільмів і телепередач, вивчення методичної, психолого-педагогічної літератури).

До внутрішніх факторів, що впливають на процес самовиховання, можна віднести такі особисті джерела активності студента, як от: самооцінка, переконання, почуття обов'язку, відповідальності.

